

Małgorzata Jaśko

Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Tarnowie

JAKOŚĆ REGULOWANA PRAWEM. EWALUACJA W SZKOLE W KONTEKŚCIE ZMIAN ZACHODZĄCYCH W NADZORZE PEDAGOGICZNYM

Abstract

Quality regulated by the law. Evaluation at school viewed in the light of the ongoing changes in the educational supervision

The article discusses problems connected with the implementation of qualitative changes imposed on schools by legal regulations. The internal evaluation has been discussed in the light of the changes in the educational supervision which have been taking place over the recent years. The analyses conducted in this article prove that legal regulations exert a powerful influence on qualitative actions undertaken by schools. The schools, however, do not act solely following the changes in legal regulations. Moreover, those constant changes result in teachers' disbelief in the permanence of the implemented solutions. Introducing the changes in educational supervision and assisting the schools in their realization of the tasks resulting from the currently binding directive by the Ministry of Education of 7 October 2007 on Educational Supervision it seems a good idea to draw from the experiences that the schools have in the field of assessing the quality of their work and to show the continuity of the actions promoting quality introduced to schools with legal regulations since 1999.

The article has been inspired by the report written by Danuta Elsner and Krzysztof Bednarek entitled "Two Years of Internal Evaluation – opinions of the educational environments" presented at the conference "Quality of education or/and quality of evaluation. Leaders' roles and development" which was held in Kraków between 30 March and 2 April 2012.

Keywords: quality in education, evaluation at school, educational supervision, educational law

Streszczenie

Artykuł dotyczy problematyki wprowadzania zmian jakościowych w szkołach odgórnie poprzez unormowania prawne. Ewaluacja wewnętrzna ukazana jest na tle zachodzących zmian w nadzorze pedagogicznym w ostatnich latach. Z prowadzonych w tym artykule analiz wynika, że zapisy prawne mają duży wpływ na podejmowane w szkołach działania jakościowe. Szkoły nie działają jednak od jednego aktu prawnego do drugiego, a ciągle zmiany rodzą u nauczycieli

niewiarę w trwałość wdrażanych rozwiązań. Wprowadzając zmiany w nadzorze pedagogicznym i wspomagając szkoły w realizacji zadań wynikających z obowiązującego rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej w sprawie nadzoru pedagogicznego z 7 października 2009 roku, warto odwoływać się więc do doświadczeń szkół w zakresie dokonywania oceny jakości pracy szkoły i pokazywać ciągłości działań projakościowych wprowadzanych w szkołach (aktami prawnymi od 1991 roku).

Inspiracją do podjętych w tym artykule rozważań był raport *Dwa lata ewaluacji wewnętrznej w opiniach środowisk edukacyjnych* autorstwa Danuty Elsner i Krzysztofa Bednarka [Elsner, Bednarek, 2012], prezentowany na konferencji „Jakość edukacji czy/i jakość ewaluacji. Zadania i rozwój przywódców”, która odbyła się w dniach 30 marca–2 kwietnia 2012 roku w Krakowie.

Słowa kluczowe: jakość w edukacji, ewaluacja w szkole, nadzór pedagogiczny, prawo oświatowe

Wprowadzenie

Inspiracją do podjętych w tym artykule rozważań był raport *Dwa lata ewaluacji wewnętrznej w opiniach środowisk edukacyjnych* autorstwa Danuty Elsner i Krzysztofa Bednarka [Elsner, Bednarek, 2012] prezentowany na konferencji „Jakość edukacji czy/i jakość ewaluacji. Zadania i rozwój przywódców”, która odbyła się w dniach 30 marca–2 kwietnia 2012 roku w Krakowie. Skłania on do refleksji i przemyśleń dotyczących nie tylko praktyki prowadzenia ewaluacji w szkołach/placówkach oświatowych w odniesieniu do obecnie obowiązującego rozporządzenia MEN w sprawie nadzoru pedagogicznego z 7 października 2009 roku, ale też odnosi się do problemów o charakterze bardziej uniwersalnym, takich jak wprowadzanie zmian jakościowych w szkołach odgórnie poprzez unormowania prawne. „W naszej oświacie bolączką są ciągłe zmiany. Mieliśmy mierzenie jakości, teraz jest ewaluacja. Zmieniła się nazwa, a my robimy to samo” – oto wypowiedź uczestnika wywiadów grupowych przywołana w raporcie.

W niniejszym artykule, odwołując się do wyników badań przedstawianych w raporcie, prowadzę analizy prawne i przedstawiam ewaluację wewnętrzną (wprowadzoną rozporządzeniem MEN z 7 października 2009 roku w sprawie nadzoru pedagogicznego) na tle zachodzących zmian w nadzorze pedagogicznym w ostatnich latach. Reakcje szkół na zmiany w nadzorze, wprowadzane kolejnymi aktami prawnymi, miałam możliwość obserwować jako szkoleniowiec/praktyk oświatowy. Prowadziłam również badania własne na temat udziału nauczycieli w ocenie jakości pracy szkoły w okresie funkcjonowania rozporządzenia z 23 kwietnia 2004 roku i wprowadzania nowego aktu prawnego – rozporządzenia z 15 grudnia 2006 roku.

Nadzór pedagogiczny jako obiekt zmiany

Analiza podstawowych zapisów dotyczących nadzoru pedagogicznego zamieszczonych w art. 33 ust. 1 Ustawy o systemie oświaty pozwala wyznaczyć dwa podstawowe obszary funkcjonalne nadzoru pedagogicznego¹:

- obszar diagnostyczno-oceniający – zadania o charakterze kontrolno-oceniającym i diagnostycznym,
- obszar wspomagający – zadania o charakterze doradczo-wspierającym (tabela 1).

Tabela 1.

Główne obszary funkcjonalne nadzoru pedagogicznego w świetle zapisów ustawowych

Obszar diagnostyczno-oceniający nadzoru pedagogicznego	Obszar wspomagający nadzoru pedagogicznego
1. Ocenianie stanu i warunków działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkół i nauczycieli.	3. Udzielanie pomocy szkołom, placówkom i nauczycielom w wykonywaniu zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych.
2. Analizowanie i ocenianie efektów działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkół i placówek.	4. Inspirowanie nauczycieli do innowacji pedagogicznych, metodycznych i organizacyjnych.

Źródło: opracowanie własne.

Największe zmiany w nadzorze pedagogicznym dotyczyły obszaru diagnostyczno-oceniającego nadzoru pedagogicznego.

Ogólne zadania nadzoru pedagogicznego zawarte w art. 33 Ustawy o systemie oświaty były uszczegóławiane w kolejnych aktach wykonawczych. Dotyczy to rozporządzeń o nadzorze pedagogicznym z: 10 grudnia 1991, 31 grudnia 1996, 13 sierpnia 1999, 24 kwietnia 2004, 15 grudnia 2006 roku i obecnie obowiązującego rozporządzenia – z 7 października 2009 roku.

Analizy porównawcze tych aktów prawnych wskazują na różne podejścia do sprawowania nadzoru pedagogicznego będące wynikiem zachodzących zmian w polityce oświatowej państwa. Można wyróżnić dwie podstawowe tendencje zachodzące w nadzorze pedagogicznym, a mianowicie:

- dominację funkcji kontrolno-oceniającej,
- dominację funkcji diagnostycznej².

W aktach prawnych obowiązujących przed wprowadzeniem formuły mierzenia jakości przywoływane były tylko zapisy ustawowe, określające jako je-

¹ T. Olejniczak i J. Pielachowski proponują pogrupować zadania ustawowe w obszary: kontrolno-oceniający oraz doradczo-wspierający. [Olejniczak, Pielachowski, 2004: 11].

² Analizując zmiany, które wtedy zachodziły – wprowadzenie w życie szkoły rozporządzenia z 15 grudnia 2006 roku (aktu prawnego o charakterze kontrolno-oceniającym), odwoływałam się do tych dwóch tendencji zachodzących w nadzorze pedagogicznym [Jaśko, 2007b: 2].

den z podstawowych celów nadzoru diagnozowanie i ocenianie poziomu pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkół (dotyczy rozporządzeń z 10 grudnia 1991 i 31 grudnia 1996 roku).

Akty prawne ukierunkowane na ocenę jakości pracy szkoły – rozporządzenie z 13 sierpnia 1999 roku i rozporządzenie z 23 kwietnia 2004 roku

W kolejnych aktach prawnych (rozporządzenie z 13 sierpnia 1999 roku i rozporządzenie z 23 kwietnia 2004 roku), mających charakter jakościowy, zakres prowadzonych diagnoz wyznaczały już standardy³. Były one podstawowym punktem odniesienia przy dokonywaniu oceny jakości pracy szkoły przez organy nadzoru pedagogicznego.

Celem nadzoru miało być bowiem mierzenie (rozpoznawanie), czy szkoła spełnia to, co spełniać powinna, w zakresie wymagań wynikających z prawa oświatowego, ale także rozpoznawanie, czy to, do czego zmierza i jak to realizuje, jest odpowiednie do potrzeb, możliwości i oczekiwań uczestników procesu edukacji, a w szczególności uczniów, rodziców oraz nauczycieli [*Ministerstwo Edukacji...*, 2000: 17–18].

Wprowadzenie koncepcji nadzoru opartej na mierzeniu jakości spowodowało położenie głównego nacisku na funkcję diagnostyczną nadzoru pedagogicznego. Stosowano różne sposoby zdobywania informacji o pracy szkoły i nauczyciela. W ramach nadzoru pedagogicznego prowadzona była głównie hospitacja diagnostująca, monitorowanie i ewaluacja pracy szkoły oraz badanie osiągnięć edukacyjnych uczniów [Jaśko, 2008: 330].

Podstawowym dokumentem z zakresu planowania nadzoru pedagogicznego były plany mierzenia jakości, które określały przedmiot badania (standardy/wskaźniki), sposób przeprowadzania (metody, narzędzia), wyznaczały terminy i osoby odpowiedzialne. Zamiast obowiązujących wcześniej sprawozdań z realizacji planów nadzoru pojawiły się raporty z mierzenia jakości, zawierające opracowane wyniki prowadzonych badań szkolnych oraz wnioski do dalszej pracy. W związku z tym, że podstawą teoretyczną tych aktów prawnych była teoria TQM (*Total Quality Management*) wręcz obowiązkowe stało się angażowanie w proces oceny jakości pracy szkoły społeczności szkolnej (tworzenie systemu zapewniania jakości zostało wpisane formalnie w nadzór pedagogiczny). Nauczyciele zaczęli pracować w zespołach ds. mierzenia jakości (nazwa przykładowa), podejmując działania służące diagnozie i ocenie pracy szkoły.

Przyjęte rozwiązania w zakresie wewnętrznej oceny jakości pracy szkoły stały się w wielu szkołach ważnym elementem ich kultury organizacyjnej.

³ Możemy wyróżnić standardy: 1) regionalne – podstawę prawną stanowiło rozporządzenie z 13 sierpnia 1999 roku (taki sposób organizacji nadzoru obowiązywał np. w województwie małopolskim); 2) ogólnopolskie standardy oceny jakości pracy szkoły – zamieszczone w załączniku do rozporządzenia z 23 kwietnia 2004 roku.

Zaczęto przyzwyczajać się do nowej praktyki nadzoru i coraz lepiej rozwiązywać związane z nią problemy, kiedy nadeszła kolejna radykalna zmiana – i to w ciągu roku szkolnego⁴.

Kontrolno-oceniający charakter rozporządzenia z 15 grudnia 2006 roku

Nowy akt prawny przypominał dawne unormowania prawne z zakresu nadzoru z 1991 i 1996 roku. To, co je łączyło, to przede wszystkim zwrócenie głównej uwagi na aspekt kontrolno-oceniający nadzoru, a nie diagnostyczny⁵. Zrezygnowano z formuły „mierzenia jakości”, a przy dokonywaniu diagnozy i oceny pracy szkoły realizowanej w ramach nadzoru pedagogicznego zaczęto odwoływać się głównie do prawa oświatowego (w tym zapisów ustawowych). Nie było już ogólnopolskich standardów oceny jakości pracy szkoły. W ramach nadzoru wewnętrznego prowadzona miała być głównie analiza poziomu osiągnięć edukacyjnych uczniów z uwzględnieniem ich możliwości rozwojowych, wymagań edukacyjnych wynikających z podstaw programowych oraz wyników sprawdzianów i egzaminów. Nie pojawiło się również w nowym rozporządzeniu pojęcie „jakość”, brak było zapisów zobowiązujących szkoły do opracowywania programów rozwoju, co było konsekwencją odejścia od założeń teoretycznych poprzednich rozporządzeń. Zmiany w sposobie sprawowania nadzoru pedagogicznego były więc duże.

Reakcje szkół na zmiany w nadzorze pedagogicznym związane z odejściem od koncepcji jakościowej

Z różnymi rozwiązaniami organizacyjnymi i sposobami opracowywania planów nadzoru pedagogicznego zetknęłam się podczas zajęć prowadzonych w placówkach oświatowych. Z analizowanej dokumentacji nadzoru pedagogicznego wynikało, że wielu dyrektorów w roku szkolnym 2006/2007 pozostało przy planach tworzonych na początku roku szkolnego, wprowadzając tylko korekty do „starego planu”. Przy czym zmieniono głównie podstawę prawną i terminologię. Zamiast „mierzenia jakości” pojawiały się określenia typu: „diagnoza i ocena pracy szkoły”, „badania diagnozujące działalność dydaktyczną, wychowaw-

⁴ Tym, co sprawiało w szkołach największe problemy, było zbyt duże sformalizowanie procesu nadzoru pedagogicznego, obowiązek dokumentowania wszystkich podejmowanych w szkole działań diagnostyczno-oceniających oraz opracowywanie raportów z wewnętrznego mierzenia jakości kierowanych do kuratorium jako organu nadzorującego szkołę.

⁵ W rozporządzeniu z 15 grudnia 2006 roku szczegółowo zostały omówione formy nadzoru pedagogicznego, takie jak hospitacja ukierunkowana na ocenę pracy nauczyciela, określana jako tradycyjna, znana z wcześniejszych rozporządzeń o nadzorze pedagogicznym z 1991 i 1996 roku; nie było już hospitacji diagnozującej charakterystycznej dla mierzenia jakości.

czą i opiekuńczą”. W wielu przypadkach zrezygnowano z zaplanowanych na początku roku szkolnego działań z zakresu mierzenia jakości, pozostając przy tych podstawowych, wynikających głównie z zapisów ustawowych i priorytetów ministerialnych. Zajęto się np. badaniem osiągnięć edukacyjnych uczniów, analizą wyników egzaminów zewnętrznych oraz diagnozą sytuacji wychowawczej w szkole (dominowała problematyka agresji).

Moje badania (studia przypadku), które przeprowadziłam w wybranych szkołach wskazywały na to, że sposób podejścia dyrektorów do realizacji zadań diagnostyczno-oceniających w roku szkolnym 2006/2007 wynikał w dużej mierze z nawyków organizacyjnych w zakresie sprawowania nadzoru pedagogicznego i stałych, typowych dla danej szkoły sposobów dokonywania oceny jakości pracy szkoły.

W jednej z badanych szkół dyrekcja, wiedząc o planowanych zmianach w nadzorze pedagogicznym, nie planowała mierzenia jakości. Nauczyciele mieli jednak wyznaczone zadania z zakresu oceny jakości pracy szkoły, które wynikały z:

- planu pracy szkoły na rok szkolny 2006/2007 (jednym z ważnych elementów kultury organizacyjnej tej szkoły było poddawanie kontroli i ocenie zadań zawartych w rocznym planie pracy);
- stałych zakresów pracy pedagoga, psychologa i zespołów nauczycielskich (liderzy zespołów nauczycielskich i nauczyciele funkcyjni byli w związku z tym współodpowiedzialni za realizację zadań planu wewnętrznego nadzoru pedagogicznego).

W szkole tej nauczyciele z zadowoleniem przyjęli fakt zmiany rozporządzenia o nadzorze pedagogicznym. Szybko zrezygnowano „z nadmiernej biurokracji” i „sztucznego”, jak twierdzili nauczyciele, powoływania zespołów zadaniowych do realizacji zadań, które mogą np. z powodzeniem wykonywać zespoły statutowe lub pedagog szkolny. Odejście od wewnętrznego mierzenia jakości, a tym samym analizy wskaźników MENiS spowodowały w tej szkole (w roku szkolnym 2006/2007) przede wszystkim zmiany organizacyjne związane z odejściem od powoływania zespołów zadaniowych ds. analizy wskaźników.

Były też szkoły, które nie czekając na zmianę unormowań prawnych, kontynuowały podjęte na początku roku działania. W jednej z takich szkół, w której rada pedagogiczna jako podmiot zbiorowy włączana była wówczas w proces mierzenia jakości, nie wprowadzono większych zmian w realizacji zadań nadzoru pedagogicznego. Z przeprowadzonych badań wynikało, że rada pedagogiczna, nie czekając na nowe rozporządzenie, pracowała tak jak dotychczas nad standardami oceny szkoły (zawartymi w załączniku do rozporządzenia z 23 kwietnia 2004 roku), realizując zadania z opracowanego na początku roku planu wewnętrznego mierzenia jakości. Podczas przeglądu dokumentacji szkoły, którą przeprowadziłam w lipcu 2007 roku, w segregatorze „Nadzór pedagogiczny” znajdowały się sprawozdania cząstkowe z mierzenia jakości opracowane przez nauczycieli, ale zamiast raportu z wewnętrznego mierzenia pojawił się dokument pod nazwą „Sprawozdanie z wewnętrznego planu nadzoru pedagogicznego”⁶. Sprawozdanie

⁶ Zgodnie z nowymi wymogami wynikającymi z rozporządzenia z 15 grudnia 2006 roku dyrektorzy mieli opracowywać tylko krótką informację ze sprawowania nadzoru pedagogicznego.

końcowe z nadzoru opracowane zostało więc zgodnie z nowymi wymogami. Struktura tego dokumentu przypominała jednak strukturę raportu z mierzenia jakości głównie w części dotyczącej prezentacji wyników. Charakterystyczne jest, że zamieszczając w sprawozdaniu z wewnętrznego nadzoru wyniki działalności diagnostycznej prowadzonej przez nauczycieli od początku roku szkolnego, dyrekcja szkoły nie podała jednak, tak jak w poprzednich latach, informacji na temat ich uczestnictwa w tym procesie. Z analizy planu wewnętrznego mierzenia jakości w roku szkolnym 2006/2007 i sprawozdań z analizy poszczególnych wskaźników MENiS wynikało jednak, że większość prac z zakresu diagnozy i oceny pracy szkoły wykonali nauczyciele (na dziesięć badanych wskaźników trzy były analizowane przez członka dyrekcji, pozostałe to praca indywidualna lub zespołowa nauczycieli). Pani dyrektor, komentując te wyniki badań, stwierdziła, że wprowadzone zmiany w sposobie dokumentowania nadzoru wynikały z nowych wytycznych. Ona sama nie widzi możliwości prowadzenia działalności diagnostycznej w szkole bez udziału nauczycieli. Nie umieszcza ich jednak w dokumentacji szkolnej, ponieważ powinna być ona zgodna z obowiązującym prawem. W roku szkolnym 2006/2007 nie zmienił się więc w tej szkole sposób sprawowania wewnętrznego nadzoru, a wynikiem zachodzących zmian zewnętrznych w nadzorze pedagogicznym były tylko zmiany w dokumentacji szkolnej.

Jakościowy charakter rozporządzenia z 7 października 2009 roku

Obecnie obowiązujące rozporządzenie o nadzorze pedagogicznym z 7 października 2009 roku, mając charakter jakościowy, powraca do idei przeprowadzania badań wewnątrzszkolnych – badań mających charakter praktyczny, służących społeczności szkolnej i realizowanych z udziałem nauczycieli (zob. rysunek 1) [Jaśko, 2009: 7–9].

Zapisy rozporządzenia wskazujące na potrzebę uczestnictwa nauczycieli w procesie ewaluacji wewnętrznej (wymaganie 4.2: „Sprawowany jest wewnętrzny nadzór pedagogiczny”) spowodowały np., że znowu zaczęto powoływać zespoły zadaniowe nauczycieli, tym razem ds. ewaluacji.

Akty prawne ukierunkowane na kontrolę i ocenę pracy nauczyciela:

- Rozporządzenie z 10 grudnia 1991 roku
- Rozporządzenie z 31 grudnia 1996 roku
- Rozporządzenie z 15 grudnia 2006 roku

Akty prawne ukierunkowane na ocenę jakości pracy szkoły:

- Rozporządzenie z 13 sierpnia 1999 roku
- Rozporządzenie z 23 kwietnia 2004 roku
- Rozporządzenie z 7 października 2009 roku

Rysunek 1. Kierunki zmian w nadzorze pedagogicznym

Źródło: opracowanie własne.

Ewaluacja w rozporządzeniu z 23 kwietnia 2004 roku i z 7 października 2009 roku

Ewaluacja różnych przedsięwzięć edukacyjnych była w szkołach znana i praktykowana jeszcze przed ukazaniem się obecnie obowiązującego rozporządzenia o nadzorze pedagogicznym (z 7 października 2009 roku). Do książek, które były znane w okresie funkcjonowania wcześniejszych aktów prawnych (rozporządzeń o nadzorze pedagogicznym z 13 sierpnia 1999 i z 23 kwietnia 2004 roku) i przyczyniły się do upowszechnienia pojęcia „ewaluacja”, należały: *Ewaluacja w szkole* Henryka Mizerka [1997] oraz *Ewaluacja w edukacji* Leszka Korporowicza [1997]. Powstały one jako jeden z rezultatów programu TERM⁷, który zainicjował w polskich szkołach myślenie jakościowe.

Ewaluację definiowaną jako „ocena przydatności i skuteczności podejmowanych działań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych w odniesieniu do założonych celów” wprowadzono do naszych szkół formalnie rozporządzeniem z 23 kwietnia 2004 roku. Zgodnie z zapisami tego aktu prawnego stanowiła ona jeden ze sposobów prowadzenia mierzenia jakości. Już wtedy pojawiały się opinie zarówno teoretyków ewaluacji, jak i praktyków wskazujące na to, że powinna być ona traktowana jako samodzielne działanie badawcze [Korporowicz, 2000: 18; Furgon, Szafraniec, 2001: 22–28]. Zastanawiano się również nad tym, czy podana w tym rozporządzeniu definicja jest słuszna. Przywoływano różne sposoby podejścia do ewaluacji, odwoływano się do teorii (Stefan Wlazło ewaluację w rozumieniu rozporządzenia z 23 kwietnia 2004 roku przeciwstawiał ewaluacji formatywnej służącej modyfikacji działań) [Wlazło, 2004: 14].

Włączenie ewaluacji do nadzoru pedagogicznego w takim ujęciu spowodowało jednak, że w szkołach dokonywano ewaluacji programów nauczania, szkolnych systemów oceniania, programów wychowawczych, profilaktycznych w odniesieniu do założonych celów, a na etapie tworzenia projektów opracowywano kryteria ewaluacji.

W chwili obecnej trwają znowu dyskusje na temat definicji prawnej ewaluacji, tym razem zamieszczonej w rozporządzeniu z 7 października 2009 roku. Definiowana jest ona jako praktyczne badanie oceniające przeprowadzone w szkole lub placówce (§1, pkt 4). O ile jednak termin „badanie” nie wywołuje kontrowersji wśród teoretyków („ewaluacja jest specyficznym rodzajem stosowanych badań społecznych”), o tyle wzbudza je termin „ocena” – piszą autorzy raportu.

Z obowiązku realizacji zadań nadzoru pedagogicznego (w tym ewaluacji wewnętrznej) zgodnie z zapisami prawnymi, dyrektorzy są rozliczani (tym samym wiążące dla nich są definicje prawne ewaluacji). Sposób ujęcia ewaluacji w prawie oświatowym siłą rzeczy ma więc wpływ na sposób przeprowadzania

⁷ H. Mizerek we wstępie do swojej książki pisze: „obie książki, aczkolwiek różne co do celów i charakteru, są pomyślane jako – intelektualnie jedna całość. Są one jednym z wielu rezultatów prac podjętych w ramach komponentu: Ewaluacja Programu TERM” [Mizerek, 1997].

ewaluacji w szkołach. Podstawowy zakres nadzoru w zakresie ewaluacji został określony w rozporządzeniu – tym razem nie są to standardy, lecz wymagania państwa wobec szkół i placówek oświatowych. Zgodnie z §20 ust. 2 rozporządzenia „ewaluację wewnętrzną przeprowadza się w odniesieniu do wszystkich lub wybranych wymagań, o których mowa w §7 ust. 4 lub do innych zagadnień uznanych w szkole lub placówce za istotne”. Z analizy dokumentacji wewnętrznego nadzoru pedagogicznego, którą na bieżąco prowadzę, wspomagając dyrektorów w realizacji zadań nadzoru pedagogicznego, wynika, że w szkołach często ewaluacja prowadzona jest w odniesieniu do wymagań państwa. Przykładowe plany nadzoru tego typu znajdują się również w publikacjach o charakterze poradników.

Ewaluacja wewnętrzna powinna jednak odnosić się głównie do zagadnień uznanych w szkole za istotne, a analiza potrzeb szkoły/placówki powinna poprzedzać opracowane na dany rok szkolny projekty ewaluacyjne⁸. Niestety, jako źródło opracowywania planów nadzoru pedagogicznego w części ewaluacyjnej nadal przywoływane bywają „priorytety ministerialne i kuratorskie” (zgodnie z tym, co obowiązywało dawniej).

Konkluzje i wnioski

Zapisy prawne mają duży wpływ na podejmowane w szkołach działania pro jakościowe. Szkoły nie działają jednak od jednego aktu prawnego do drugiego. Wprowadzanie do praktyki szkolnej nowych rozwiązań jakościowych nie jest proste i wymaga czasu (najszybciej zmienić można tylko dokumenty wewnętrzne, dostosowując je do nowych wymogów prawnych). Szkoła jako organizacja powinna osiągnąć stan, który określa się w literaturze jako „gotowość do zmiany”.

Nie dziwią również wyniki badań prowadzonych przez Elsner i Bednarka, wskazujące na to, że nauczyciele i dyrektorzy często łączą obecnie ewaluację wewnętrzną z diagnozą różnych obszarów pracy czy mierzeniem jakości. Próbuje oni umieścić ją w kontekście tego, co już znają z poprzednich aktów prawnych i co było w ich szkołach nieraz z powodzeniem realizowane.

Ciągle zmiany rodzą u nauczycieli niewiarę w trwałość wdrażanych rozwiązań, tworzą niewłaściwą atmosferę pracy – piszą autorzy przywoływanego raportu. Wprowadzając zmiany edukacyjne odgórnie (poprzez unormowania prawne) warto więc pokazywać ciągłość działań pro jakościowych wprowadzanych w naszych szkołach (aktami prawnymi od 1999 roku) i odwoływać się do doświadczeń szkół w zakresie dokonywania oceny jakości pracy szkoły.

⁸ Autorzy raportu *Dwa lata ewaluacji wewnętrznej w opinii środowisk edukacyjnych* proponują przesunięcie akcentów w treści §20 ust. 2 rozporządzenia z wymagań państwa na inne zagadnienia uznane w szkole za istotne.

Literatura

- Furgoł S., Szafranec M. (2001), *Zastosowanie ewaluacji w badaniu jakości pracy szkoły*, „Dyrektor Szkoły”, nr 7/8, s. 22–28.
- Jaśko M. (2007a), *Nadzór pedagogiczny. Od mierzenia jakości do diagnozy i oceny pracy szkoły*, „Dyrektor Szkoły”, nr 2, s. 40–41.
- Jaśko M. (2007b), *Plany pracy szkoły a plany nadzoru pedagogicznego*, [w:] J. Żmijski (red.), *Nowa szkoła. Skuteczne zarządzanie w praktyce*, Dr Josef Raabe, Warszawa, s. 2–19.
- Jaśko M. (2007c), *Szkolne prace diagnostyczno-oceniające a nowe rozporządzenie o nadzorze pedagogicznym. Pytania i dylematy*, „Hejnał Oświatowy”, nr 1/71, s. 1–2.
- Jaśko M. (2007d), *Wewnętrzna diagnoza i ocena pracy szkoły (głos w dyskusji nad zmianami w nadzorze pedagogicznym)*, „Nowa Szkoła”, nr 4, s. 20–23.
- Jaśko M. (2008), *Dyrektor i nauczyciel wobec nowych zadań wewnętrznego nadzoru pedagogicznego*, [w:] B. Muchacka, M. Szymański (red.), *Nauczyciele w świecie współczesnym*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków, s. 327–334.
- Jaśko M. (2009), *Nowy nadzór pedagogiczny – nowe wyzwania*, „Hejnał Oświatowy”, nr 11/87, s. 7–9.
- Korporowicz L. (2000), *Ewaluacja – zaproszenie do rozwoju*, „Edukacja i Dialog”, nr 6, s. 18.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej o nadzorze pedagogicznym* (2000), cz. 1, MEN, Warszawa.
- Mizerek H. (red.) (1997), *Ewaluacja w szkole*, Wydawnictwo MG, Olsztyn.
- Olejniczak T., Pielachowski J. (2004), *Nadzór pedagogiczny i organizacyjny nad szkołami i placówkami oświatowymi*, Oficyna Ekonomiczna Wydawnictwa eMP, Poznań.
- Wlazło S. (2004), *Jak stosować zmodyfikowany nadzór pedagogiczny*, MarMar Marcin Kaczorowski, Wrocław.
- Elsner D., Bednarek K. (2012), *Dwa lata ewaluacji wewnętrznej w opiniach środowisk edukacyjnych. Doniesienie z badań*, http://www.nspeo.pl/data/various/files/III-1%20Dr%20D_Elsner_K_Bednarek_nowe.pdf (dostęp: 10.04.2012).

Akty prawne

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 sierpnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecać prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz (Dz.U. z 1999 r. Nr 67, poz. 759).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecać prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz (Dz.U. Nr 89, poz. 845 oraz z 2005 r. Nr 41, poz. 386).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2006 r. w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecać prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz (Dz.U. Nr 235, poz. 1703).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. Nr 168, poz. 1324).
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.).